

ביאור הדף מסכת שבועות דף מ'

במשנה התבאר שכדי לחייב שבועת הדיינים צריך שהטענה תהיה שתי כסף. ואמר רב שכוונת המשנה שצריך שהתובע יכפור שתי כסף מתוך הטענה ויודה בפרוטה, כך שלמעשה הטענה צריכה להיות בתחילה לפחות על שווה שתי כסף ופרוטה, וצריך שיכפור בשתי כסף לפחות ויודה בפרוטה לפחות.

אך דעת שמואל שצריך שטענת התובע תהיה שתי כסף, ומתוכה אם הנתבע הודה בפרוטה, או אפילו אם כפר רק בפרוטה אחת הוא חייב שבועה, ולא צריך שיכפור בשתי כסף.

וניסתה הגמרא לדייק מהמשנה כדברי רב שצריך שיטען עליו בשתי כסף ופרוטה ויכפור בפרוטה, כי נאמר במשנה שאם אמר התובע לנתבע שתי כסף יש לי בידך, והשיב לו הנתבע אין לי בידך אלא פרוטה פטור. ולכאורה הסיבה היא משום שאין כאן כפירה של שתי כסף, וכדעת רב.

אך דחתה הגמרא ששמואל מבאר שהסיבה שפטור באופן כזה, היא משום שמדובר שטענו בכסף דווקא, והוא הודה לו בפרוטת נחושת דווקא, וכיון שאין כאן הודאה על חלק מהטענה הוא פטור.

ומנסה הגמרא להוכיח מהמשך המשנה שאומרת שאדם שאמר לחבירו ליטרא זהב יש לי בידך והנתבע השיב לו אין לי בידך אלא ליטרא כסף פטור, ושם וודאי הסיבה שפטור היא משום שלא הודה לו באותו מין שתבע אותו דהיינו בזהב, אלא בכסף. כי הרי בליטרא יש הרבה יותר משווה שתי כסף.

ומנסה הגמרא לומר שמוכח מכאן שלא כדעת רב, כי כפי שבליטרא זהב מדובר על המתכת זהב ולא על שווי הזהב, כך גם ברישא, וכדברי שמואל שהסיבה שפטור משבועה היא כיון שלא הודה לו על הכסף אלא הנחושת, ולא מפני שאין שם שיעור של שתי כסף בכפירה.

ודוחה הגמרא שלדעת רב ברישא מדובר על שווי הכסף, והסיבה שפטור היא משום שלא הודה לו על שווי של שתי כסף, ורק לגבי ליטרא זהב לא דנים את השווי אלא את המין של הזהב והכסף, כי טענו משקל של ליטרא, ומשקל לא דנים במטבעות אלא רק במתכת עצמה.

והוסיף רב שוודאי שבשאר המשנה מדובר על שווי המטבע, ולא על מין המתכת, כי הרי התבאר בהמשך המשנה שאם אמר לחבירו דינר זהב לי בידך, והשיב לו שאין לי בידך אלא דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה חייב שכל המטבע נחשב מין אחד. ומוכרח שהנידון הוא בשווי המטבעות ולכן נחשבים כל המטבעות למין אחד.

אך דחה רבי אלעזר שאין ראיה משם כי מדובר שם שטענו בשווי של דינר במטבעות, והחידוש של המשנה הוא שאף פרוטה נחשבת בכלל המין של המטבע, ולכן אף הודאה בה מחייבת שבועה.

ואומרת הגמרא שמדויק כך ממה שאמרה המשנה שהכל מין מטבע אחת. אך רב מבאר שכוונת המשנה שכל **דין** המטבע אחד, וכלומר שאף הודאה על מטבע קטנה כפרוטה מחייבת שבועה.

ומנסה הגמרא לומר שממה שרבי אלעזר ביאר את הסיפא של המשנה כדעת שמואל שכוונת המשנה שכל מין המטבע אחד, שאף ברישא סובר שמדובר כדעת שמואל והסיבה שאם טענו שתי כסף והודה לו בפרוטה פטור זה משום שאין זה מין המטבע. אך דוחה הגמרא שאין הכרח, ויתכן שברישא רבי אלעזר מבאר כדעת רב ששם הסיבה היא משום שאין כפירה של שתי כסף, ורק בסיפא הוא סובר שהביאור כדעת שמואל שכל מין המטבע אחד.

ומקשה הגמרא על שמואל מהברייטא שאומרת שאדם שאמר לחבירו דינר זהב זהוב לי בידך, והשיב לו הנתבע אין לי בידך אלא דינר כסף חייב. ומשמע שדווקא אם אמר לו דינר זהב זהוב, אז כוונתו למטבע זהב דווקא ולמרות זאת חייב כי כל מין המטבע הוא אחד. אבל אם אמר דינר זהב סתם, אין הכוונה דווקא לזהב, אלא לכסף בשווי של דינר זהב, וממילא רואים כדעת רב שמה שאמרה המשנה שאדם שתבע את חבירו שתי כסף הכוונה לשווי של שתי כסף ולא לשתי כסף דווקא.

ודחה רב אשי ששמואל יבאר שכוונת הברייטא שכל האומר דינר זהב כאומר דינר זהב זהוב, ותביעתו היא על מין מטבע וחייב.

ברייטא נוספת מביאה הגמרא ששנה רבי חייב לסייע לדעת רב, שהתבאר בברייטא שאדם שתבע את חברו סלע לי בידך, והשיב לו אין לך בידי אלא סלע חסר ב' כסף חייב, אבל אם אמר לו אין לך בידי אלא סלע חסר מעה פטור. ורואים כדברי רב שכיון שאין כאן כפירה בשתי כסף פטור משבועה.

אמר רב נחמן בר יצחק בשם שמואל שמה שהתבאר במשנה שצריך תביעה בשווי שתי כסף, זה רק בדיני טענות של מלווה ולווה, אבל אם יש עד אחד שמעיד כדברי התובע, הנתבע חייב שבועה, אפילו אם התביעה היא רק על פרוטה אחת.

כיוון שלגבי עד אחד נאמר בפסוק "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת" ומשמע שדווקא לכל עון ולכל חטאת הוא אינו קם אבל קם הוא לשבועה, וכלומר שעד אחד מחייב שבועה בכל אופן. ואף שנינו בברייטא שכל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה.

ואמר רב נחמן בשם שמואל שאדם שטען על חברו חיטים ושעורים והודה לו באחד מהן חייב. ואפילו שם ב' מינים.

וכששמע זאת רבי יצחק אמר לו יישר, וכלומר שאכן כדבריו, וכן אמר ר' יוחנן.

ומדייקת הגמרא שכך דעת רבי יוחנן דווקא אבל ריש לקיש חולק עליו.

אך אומרת הגמרא שיש אומרים שריש לקיש לא היה חולק על רבי יוחנן מיד אלא ממתין ושווה עד שרבי יוחנן יסיים את דבריו, ולאחר שסיים את דבריו לא היה רבי יצחק בבית המדרש, ולכן לא ידע האם ריש לקיש חולק על רבי יוחנן או לא.

ויש אומרים שבאותו הזמן שרבי יוחנן אמר את דבריו ריש לקיש היה שותה מים, ולכן לא חלק על רבי יוחנן, ואחר שסיים לשתות כבר יצא רבי יצחק מבית המדרש ולא ידע האם ריש לקיש חלק על רבי יוחנן או לא.

מנסה הגמרא להוכיח כדברי שמואל מהמשנה שאומרת שאם התובע טענו חיטים והודה לו בשעורים לדעת חכמים פטור ורבן גמליאל מחייב.

ומשמע שרק אם טענו חיטים בלבד והודה לו בשעורים הוא פטור, אבל אם טענו חיטים ושעורים והודה לו באחד מהם חייב, וכדברי שמואל.

ודוחה הגמרא שאין ראיה מהמשנה, כי אפשר לבאר במשנה שאף אם טענו חיטים ושעורים והודה לו על חיטים הוא פטור, ומה שהמשנה דיברה דווקא באופן שטענו חיטים לבד, זה כדי להראות שלדעת רבן גמליאל אפילו באופן כזה חייב להישבע.

עוד מנסה הגמרא להוכיח מהמשנה כדברי שמואל ממה שהתבאר במשנה שאם התובע טענו כלים וקרקעות, והודה בכלים וכפר בקרקעות, או הודה בקרקעות וכפר בכלים פטור, ואם הודה במקצת קרקעות פטור במקצת כלים חייב.

עמוד ב'

ומדייקת הגמרא שהסיבה שטענו כלים וקרקעות והודה לו באחד מהם פטור זה רק משום שלא נדבעים על הקרקעות, אבל באותו המקרה אם טענו כלים וכלים חייב, ומשמע שחייב אפילו אם הודה לו על כלי אחד וכפר בכלי אחר, וממילא טענו חיטים ושעורים והודה לו באחד מהם חייב, וכדברי שמואל.

ודוחה הגמרא שאין ראיה מהמשנה ואפשר לומר שאף בכלים וכלים באופן כזה פטור. ומה שאמרה המשנה את הדין בכלים וקרקעות זה כדי ללמד שאם הודה במקצת מהכלים חייב אף על הקרקעות כי זוקקים את הנשבע על נכסים שאין להם אחריות להישבע אף על נכסים שיש להם אחריות.

ושואלת הגמרא הרי כבר שנינו את הדין הזה במשנה בקידושין זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות להישבע עליהן, ועונה הגמרא שכאן עיקר המקור לדין הזה, ושם הוא נאמר רק כבדרך אגב.

אמנם ר' חייא בר אבא חולק על רבי יצחק בדעת רבי יוחנן, ולדעתו ר' יוחנן חולק על שמואל ולדעתו אם טענו חיטים ושעורים והודה לו באחד מהן פטור משבועה, וזוהי מחלוקת אמוראים בדעת רבי יוחנן.

ושוב מנסה הגמרא להוכיח שלא כדברי ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן מהמשנה שאומרת שאם התובע טענו חיטים והודה לו בשעורים לדעת חכמים פטור ורבן גמליאל מחייב.

ומשמע שרק אם טענו חיטים בלבד והודה לו בשעורים הוא פטור, אבל אם טענו חיטים ושעורים והודה לו באחד מהם חייב.

ודוחה הגמרא שאין ראייה מהמשנה, כי אפשר לבאר במשנה שאף אם טענו חיטים ושעורים והודה לו על חיטים הוא פטור, ומה שהמשנה דיברה דווקא באופן שטענו חיטים לבד, זה כדי להראות שלדעת רבן גמליאל אפילו באופן כזה חייב להישבע.

עוד מנסה הגמרא להוכיח מהמשנה כדברי שמואל ממה שהתבאר במשנה שאם התובע טענו כלים וקרקעות, והודה בכלים וכפר בקרקעות, או הודה בקרקעות וכפר בכלים פטור, ואם הודה במקצת קרקעות פטור במקצת כלים חייב.

ומדייקת הגמרא שהסיבה שטענו כלים וקרקעות והודה לו באחד מהם פטור זה רק משום שלא נדבעים על הקרקעות, אבל באותו המקרה אם טענו כלים וכלים חייב, ומשמע שחייב אפילו אם הודה לו על כלי אחד וכפר בכלי אחר, וממילא טענו חיטים ושעורים והודה לו באחד מהם חייב, וכדברי שמואל.

ודוחה הגמרא שאין ראייה מהמשנה ואפשר לומר שאף בכלים וכלים באופן כזה פטור. ומה שאמרה המשנה את הדין בכלים וקרקעות זה כדי ללמד שאם הודה במקצת מהכלים חייב אף על הקרקעות כי זוקקים את הנשבע על נכסים שאין להם אחריות להישבע אף על נכסים שיש להם אחריות.

ושוב שואלת הגמרא שהרי כבר שנינו את הדין הזה במשנה בקידושין זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות להישבע עליהן, ושוב עונה הגמרא שכאן עיקר המקור לדין הזה, ושם הוא נאמר רק כבדרך אגב.

ומביאה הגמרא שהקשה ר' אבא בר ממל על ר' חייא בר אבא שאמר שלרבי יוחנן טענו חיטים ושעורים והודה לו באחד מהם פטור, ממה ששנינו בברייתא שאם טענו שור והודה לו בשה או טענו שה והודה לו בשור פטור, ואם טענו בשור ושה והודה לו באחד מהן חייב, ורואים להדיא שטענו בשני מינים והודה לו באחד מהם חייב.

והשיב לו ר' חייא בר אבא שהברייתא הזו היא כדעת רבן גמליאל שסובר שאפילו טענו חיטים והודה לו בשעורים חייב וכל שכן בטענו חיטים ושעורים.

אך תממה הגמרא שהרי לדעת רבן גמליאל בטענו חיטים והודה לו בשעורים גם חייב שבועה, ואילו בברייתא התבאר שאם טענו שור והודה לו בשה פטור, ורואים שהברייתא לא כדעת רבן גמליאל.

ועונה הגמרא שהברייתא כדעת אדמון שאמר במשנה שאם טען לחבירו בכדי שמן והודה לו רק בקנקנים חייב. כי לדעתו רק באופן שטענו בשני מינים והודה לו באחד מהם חייב.

והוסיף ר' חייא בר אבא שאין זה סתם דיחוי, אלא באמת כך היה תלמוד ערוך בפיו של ר' יוחנן שברייתא זו היא כדעת אדמון.

אמר רב ענן בשם שמואל שאם התובע טענו חטין וקדם הנתבע והודה לו בשעורים קודם שתבעו אף את השעורים, שאם הוא נראה כמערס שהודה לו רק כדי שלא יתחייב שבועה על החיטים מדין מודה במקצת, חייב שבועה, אבל אם מה שענה היה כתשובה על תביעתו על החיטים ולא כמערס, פטור.

ועוד אמר רב ענן בשם שמואל שאם טענו התובע שהוא חייב לו שתי מחטין והודה לו באחת מהן חייב, כי לפיכך נאמר בפסוק "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים" ולא נאמר כי יתן איש אל רעהו כספים, כדי לומר שכלים הם דבר חשוב ולא צריך שיהיו שווים שתי כסף.

ואמר רב פפא שאם טענו כלים ופרוטה, והודה בכלים וכפר בפרוטה פטור. אבל אם הודה בפרוטה וכפר בכלים חייב.

ומבארת הגמרא שרב פפא סובר בדבר אחד כרב ואחד כשמואל, שהוא סובר שאם כפר בפרוטה פטור, כי אם כופר בכסף צריך כפירה בשתי כסף כדעת רב, אבל גם סובר כדעת שמואל שאם טענו בשתי מינים והודה באחד מהם חייב, ולכן אם כפר בכלים והודה בפרוטה חייב.

במשנה התבאר שאדם שאמר לחבירו מנה לי בידך, וכפר הכל והשיב לו אין לך בידי פטור משבועה. ואמר רב נחמן שלמרות זאת משביעים אותו שבועת היסט, וכלומר שבועה מדרבנן שאינו חייב כלום.

ומבארת הגמרא מה טעמו של רב נחמן, שיש חזקה שאין אדם תובע חוב אלא אם כן יש לו תביעה על הנתבע.

ושואלת הגמרא שהרי יש גם חזקה שאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו וכופר את החוב, ואם כך מדוע אינו נאמן בלא שבועה.

ועונה הגמרא שאנו חוששים שמא הוא לא מתכווין לכפור לגמרי אלא משמט כעת כי אין לו כסף וסבור שכאשר יהיה לו הוא יפרע את החוב, ולכן משביעים אותו כדי שיודה מיד.

ומוכיחה הגמרא כך ממה שאמר רב אידי בר אבין בשם רב חסדא שהכופר במלוה כשר לעדות, והכופר בפקדון פסול לעדות. שהסיבה שהוא כשר לעדות אפילו שכופר במלוה כי אין כוונתו לגזול את החוב.

ומביאה הגמרא שרב חביבא שנה את הדין של שבועת היסט על הסיפא של המשנה, שאדם אמר לחבירו מנה לי בידך והודה ואמר לו הן, ולמחר אמר לו תנהו לי וכפר והשיב נתתיו לך שהתבאר במשנה שפטור, ולמרות זאת אמר רב נחמן שמשביעים אותו שבועת היסט.

ואומרת הגמרא שלדעת הסובר שרב נחמן אמר את החיוב של שבועת היסט על הרישא, באופן שהוא כפר מלכתחילה את החוב, כל שכן שבסיפא משביעים אותו שבועת היסט, אבל לדעת רב חביבא שרב נחמן אמר זאת על הסיפא, החיוב של שבועת ההיסת הוא דווקא על הסיפא כי יותר סיבה להשביע אותו כי הרי הודה בחוב יום קודם לכן, ויש כאן בסיס לחיבו ממון.